Rus Toplumunda Sosyal Nesil Çatışması ve Politik Kataklizm

Çev. Gulkhanys Arystanova

St. Petersburg Üniv., **Prof. Dr. Viktor V. Boçarov***

Yazar, XX asırda Rusya'daki siyasal kataklizmi (devrimi) analiz ederek onun temelinde sınıf değil, sosyal yaş çatışması sonucuna varmıştır. Görünen o ki, geleneksel Rus toplumunda nesiller arası ilişkilerin uyumuna dair sağlam bir görüş olmasına rağmen, bu ilişkilerin oldukça kuvvetli gerilimlerle tanımlanmakla beraber, bazen açık anlaşmazlıklara dönüşmüştür. İşbu çatışma, 1917'deki devrime yol açan diğer Rusya toplumunun katmanlarında da sunulmuştur. Bu çatışma, iktidara Batının siyasal ve kültürel değerlerini özümseyen "eğitimli gençler" geldiğinde 90'lı yılların devrim olaylarına sebep olmuştu.

Anahtar Kelimeler
Kataklizm, Rus Toplumu, Nesil Çatışması

Sosyal ve nesiller arası çatışmanın Rusya için özel bir önem taşıdığı ve bunun da özellikle 20. yüzyılı karakterize eden bütün siyasi felaketlere temel teşkil ettiğine dair elimizde yeterince delil bulunmaktadır. Nitekim 20. yüzyılın 20'li yıllarından itibaren geleneksel Rus toplumunu oluşturan nüfusun çoğunluğunun hayat tarzını belirleyen, oldukça gergin geçen nesiller arası ilişkilerin varlığına dair veriler oldukça dikkat çekicidir.

Görünen o ki, geleneksel Rus toplumunda nesiller arası ilişkilerin durumuna dair sağlam bir görüş olmamasına rağmen, bu ilişkilerin oldukça kuvvetli gerilimlerle cereyan ettiği, bazen açık anlaşmazlıklara geçmiştir. Bu durum, özellikle Rus halk bilimcisi S. Maksimov'un gözlemlerinden takip edileceği gibi bayramlarda daha açık olarak ortaya çıkmaktadır. Meselâ, Noel döneminde delikanlılar, genellikle yetişkinlere saldırmakta ve onların bu saldırganlık-

* Бочаров Виктор Владимирович, доктор исторических наук, профессор, Санкт-Петербургский Государственный университет, восточный факультет.

ları acımasızlık örnekleri sergilemektedir. Maksimov, bu tür örneklerden birini şöyle anlatır: "Köy gençlerinin en gözde şakaları, ev veya kulübe kapılarıyla, çitlere her türde çöp, ağaç kütükleri yığıp, ateşe verdikleri itiraf etmek gerekir. Bu iş, kalabalık bir grup olarak üstlenildikten sonra, haylaz gençler, kulübelerden çıkan çıkışları öylesine engelliyorlardı ki, sabaha uyandıklarında ev sahipler kendi evlerinde kendilerini esaret altında bulmuş oluyorlardı... Bazen de, daha fazla eğlenmek için, delikanlılar kulübelerinin çatılarına tırmanıp, bacalardan bir kova su döktüklerinde, ev sahipleri damlara çıkıp, deliler gibi komşularından yardım için feryat ettikleri oluyordu. Bu tür tacizler bazen daha ciddi boyutlara ulaşarak, mesela yetişkinlere yapılan saldırıların, onların yüzlerini dışkı atmak bu tür tacizin gereklerinden sayılıyordu [Maksimov 1893: 307-309].

Bunun için geleneksel Rus kültüründe, gençlerin saldırganlığını toplumun sınırlarını aşmaya yönlendirmeye ilişkin tasarlanmış mekanizmalar bulunuyordu.

15. yüzyılda Rusyayı ziyaret eden bir yabancı, gençler arasındaki çatışma veya kavgaların yetişkinler tarafından düzenlendiğini anlatır. Bu tür kavga-döğüş esnasında şiddetin yüksek seviyede cereyan ettiğine dikkat çeken yabancı seyyah: "Aynı yaş grubunda olan delikanlılar, resmi tatil günlerinde, şehrin geniş ve iyi bilinen meydanlarında bir araya geliyorlardı. Dövüşmek için toplanan gençler, bir anda koşmaya ve birbirleriyle el şakalarıyla dövüşmeye başlıyorlardı. Ardından, yumruklaşmaya dönüşen kavga, kısa süre sonra ayrım gözetmeksizin büyük bir öfke ile yüze, göze, enseye, göğüse, mideye, tenasül uzuvlarına atılan yumruk ve tekmelerle, sonuçta birbirlerini yenmek için yarışan öldüresiye bir kavgaya dönüşüyordu. Pek tabii, kavgada kim daha fazla kişiyi yere serip, savaş alanında daha uzun süre kalırsa, cesareti ve yumruklarının sıkılığı karşısında özel övgü alıyor ve galip ilân ediliyordu "(30, s.72-73) demektedir.

19.yy'da S. Maximov, komşu köylerden gençlerin aralarında geçen spor müsabakalarını anlattığı satırlarda, yarışmanın yaşandığı heyecanı, kazananları bekleyen "zengin yerel halkın bahis için koyduğu" vodka ikramından bahseder. [Rusya .... gözüleriyle 1987: 365-366]. Evli gençlerin katıldığı köy dövüşlerinin (Rus) kültüründe bugüne kadar devam ettiğini de Shchepanskaya teyid etmektedir. [Shchepanskaya, 1998].

Gençlerin Rus geleneksel kültüründe özellikle önemli "dünya meselelerin hâkim olduğu yıllarda ilginç bilgilere ulaşılmaktadır. Örneğin, 19.yy ortalarında köylü gençlerin, köy toplumunun çıkarları için daha kararlı bir şekilde mücadeleye giriştikleri görülür. Bunlar, geçmişte (Reform öncesi dönem), "eski köylüler asırlarca serf olarak yaşayabilecekken, şimdi bu kesinlikle imkânsız ve onların sabırsızlıkları gittikçe artıyordu".

Araştırmacılar, Moskova eyaleti Ruza bölgesi Askeri mahkemesinin aşağıda verilen en ilginç verilerin bulunduğu materyaller arasında şuna atıfta bulunurlar: "İleri yaştaki köylüler, genç köylülerin aptallıklarını görmelerine rağmen, dünya işlerinden geri çekilmedikleri gibi, aynı zamanda onlardan zorluk görmemek için onları suçlamaya da korkuyorlardı" [Rakhmatullin 1991: 101-102].

Gençlerin geleneksel toplulukta sahip oldukları ağırlık, görünüşe göre en üst seviyede (makam) iktidarın daima gençlerden oluşan orduya dayanması, Rus devletinin militarize (askerileştirilmiş) karakteriyle izah ederler. Başka bir ifadeyle yetkililer, uzun zamandır gençleri geleneksel yapının etkisinden koparıp, kendi yanlarını çekerek, bu militarize edilen gençlerin yardımıyla halk kitlelerini etkilemeye çalışmaktaydılar.

Eldeki mevcut deliller, askere çağırılan gençlerin, geleneksel olan yaşlılara itaat etme davranış normlarını ihlal ettiklerini göstermektedir ki, bu durum; 19.yy'ın ikinci yarısında (50'li yıllar) toplumsal bilincin değişmesine ve köylülerin sosyal davranışlarına oldukça tesir ettiğini göstermektedir. Nitekim, üst makamları işgaleden amir veya toprak sahibiyle konuşan genç bir askerin, yasal olarak şapkasını çıkarması gerektiği halde, şapkasını başından çıkarmaması, kendisinin de mensup olduğu alâlade çevre ve köylüler arasında bir mucize olarak görülmektedir" [Rakhmatullin 1991: 103]. Bu durum Rus toplumu içinde yaşlılardan, gençlere, sosyal bilgi ve görgü akışının doğal mekanizmalarının ihlali, eskilerin iradesini görmezden gelme biçiminde cereyan ettiğini açık bir şekilde dönemin büyük yazarları tarafından da dile getirilmiştir.

F. Dostoyevski'nin "Besı" (Cinler) kahramanı Peter Verkhovensky, romanın geçtiği küçük bir eyalet kasabasında meydana gelen toplumsal huzursuzluğun nedenlerini şöyle yorumlar: "Burada yaşlılarınız, aile babalarınız suçlu değil mi? Bunlar, boşta gezen serserileri saklamak zorunda kalıyorlar; bu, huysuzluklar ve aldatmaca değil mi? ... Hiçbir toplumda, bir polisle başa çıkamayacaksınız ... Toplum kendini koruyor... kötü niyetli kamu girişimini engellemek yeterli değildir". Başka bir ifadeyle, kahramanın ağzından çıkan bu sözlerde; yazar, yaşlıların, gençlere hükmetmesi gereken kuşaklararası ilişkilerdeki uyumun toplumda da bulunmadığını belirtir [Dostoyevsky 1990: 435].

Nesiller arası çatışma, Rus toplumunun her katmanında ilişkileri karakterize etmektedir. Bundan aydın aileler de istisna değildir. Bu konuda yapılan bir araştırmada; "Ankete katılan öğrencilerin en az yarısı aile ile herhangi bir manevi bağlarının bulunmadığını ifade etmişlerdir. İlerici, aydın ailelerden, en yetenekli ilerici yazarların çocukları, eleştirmenler, yayıncılar,

babalarından uzaklaşarak (redederek) sefalete düşmüşlerdir" [Berdyaev 1993: 187].

Bu durum, görünüşte Rus toplumunun bütün katmanlarına zarar veren nesil çatışmasının sebepleri, eğitimli (batı standartlarına göre) gençler arasında kendilerine destek veren yetkili makamların uyguladıkları politikalarla açıklanabilir.

I. Petr'den (Petro) itibaren hükümetler, bilindiği gibi ülkenin sosyo-ekonomik yapısını yeniden düzenlemek ve geri kalmışlığın üstesinden gelmek için Batının kültürel standartlarını ödünç almaya giriştiklerinde, tabii olarak önce gençlerin Batının kültürel yeniliklerini Rus toplumuna ithal edildiği devlet bürokrasi saflarına katması gerekmiştir. Bu durum, gençlerin Batı kültüründeki sosyal beklentileri ve motivasyonlarını şekillendirecektir. Bir taraftan bu tür beklentiler, diğer yandan gençlerin beklentilerine cevap veremeyen nesnel gerçeklikle çelişki yaratması, sonuçta sosyo-kültürel gerçeklikte hayal kırıklığıyla, kendi kültürüne karşı kibirli bir tavır yaratmıştır.

Tanınmış Rus yayıncılardan *V. Pecherin*, eğitimli ve kişiliğinin oturması yönünde herhangi bir umut görmeyen genç bir adamın konuşmalarını şöyle aktarmıştır: "İngiltere'de, Amerika'da, 18 yaşındaki genç bir delikanlı erken yaşlarda sahip olduğu serbestiyetle, erkenden olgunlaşıp, vatandaşları arasında önemli bir yer işgal edebiliyor ... Ona; bilim, sanat, sanayi, ticaret, tarım ve nihayetinde görkemli mücadele ve yüksek ödüllerle istediği siyasi tercihi yapma konusunda! hiçbir engel görünmüyor ... köyünde bir oduncu olarak başlayan Amerikalı bir gencin hayatı, Washington'da Cumhurbaşkanı olarak son bulabiliyor! Ben ise 18 yaşımdayken zar zor ayakta duruyor, bir şekilde karanlıktan çıkıp, Tanrı'nın ışığına kavuşup, başımı güç bela kaldırdığım anda Rus sopasıyla sopalanmış oluyorum " [Pecherin 1989: 161-162].

Rusya'da aydınların sayısı, 19.yy'ın ikinci yarısında belirginleşip, 60'lı yılların reformlarıyla, nüfusun önemli bir kısmı için eğitime erişim sağlayarak, gençlerin büyük bir kısmı üniversitelerde okumaya başlamışlardı. Bunun sonucu toplum içinde, altyapının sosyo-ekonomik kalkınmanın genel olarak geri kalmışlığa rağmen uygulama alanında kendisine yer bulamayan birçok eğitimli genç ortaya çıkmıştı. Ne var ki bu durum, devletin, bir taraftan aydın sayısını arttırmış olmasına rağmen, diğer yandan bu gücün toplum tarafından kullanılmasını sağlamaya gücü yetmemişti.

Bilim adamlarından R. Fadeev, 19.yy'ın 70'li yıllarında Rusya hakkında şöyle yazar: "Eğer her birimiz İngiltere'de olduğu gibi, kendi imkanlarımızla ayakta durabilseydik, o zaman ödeneklerle ilgili konuşacak hiçbir şey olmazdı. Bu ödenek, Rusya'da hali hazırda keyfi bir şekilde gençlere dağıtılan sayısız burs şeklinde mevcudiyetini sürdürmektedir.

Kendilerine yabancı olan ne bağları, ne de dayanakları olan bir topluma verilen bu yapay tohumlarla yetiştirilen sözde medeni gençler, daha sonraki yıllarını fakirlik ve zaruret içinde geçirecekler, hâtta geç bir dönemde başarıya ulaşanlar bile, onun tohumu ekildiğinden yıllarca sıkıntılarıyla hayata başlayacaklardı. Biz (Ruslar) klasik bilim için pek çok kurum kurduk ve Rusya'nın tamamını herhangi bir sanayi burjuvazisinin birikimi olmayan üniversitelere zorluyoruz: bunların neredeyse tamamı heder olup gidiyor "[Fadeev 1874: 63, s. 120].

Rus entelektüelleri arasındaki artış, sadece Ruslarla sınırlı olmayıp, aynı zamanda Rus devletin bir parçası olan diğer halklar arasında da benzer şekilde ortaya çıktığı görülür. L.Trotsky, buna ilişkin olarak ulusal varoşun rolünü Gürcistan örneği üzerinden verir: "Genç nesil asilzadeler (soylular) üniversitelerin kapısına geldiklerinde, Rusya'nın merkezindeki radikal grupların fazla umursamadığı zayıf sınıf ge-

leneğiyle Rus öğrencilerin radikal gruplarına katıldılar. Soylu ailelerin yanında, oğullarını rütbeli memur , subay, avukat veya rahip yapmak hırsıyla yanan daha zengin köylüler ve esnaflar da bunların içinde yeralıyordu [Trotsky, 1990 s: 20].

Bu entellektüel zümre için tek istihdam sahası, kamu hizmeti idi (bununla birlikte, çok sayıda başvuru sahibi için fırsatlar aslında oldukça sınırlıydı): Bunlardan birincisi; Rus toplumun altyapısının genel olarak zayıf bir gelişimi karakterize ediliyor, ikincisi; kamu hizmetinde çalışmak, geleneksel olarak yüksek ve prestijli bir işti.

Bugün bile tanınmış politikacılarımızın (devlet memuru olmadan önce, bazen ulusal ekonominin çeşitli alanlarında başarılı bir şekilde çalıştığı) emekli olduktan sonra normal görevlerine dönmek için aceleleri olmadığını görebiliyoruz. Kural olarak, kamu hizmetine geri dönmeyi hayal etmekten asla vazgeçmeyecekleri bir kamu politikası alanına bırakıyorlar. Kamu hizmetinin eğitimli bir Rus insanın hayatındaki yeri ve rolü, 19. yüzyılda varolan ortak ifadeyle şöyle dile getirilebilir: *"Rusya'da hizmet etmemek, doğmamak demektir, hizmet etmeyi bırakmaksa, ölmek demektir".*

Özellikle eğitim aldıktan sonra kendileri için iş bulmanın güçlüğü, Rus entelijensiyasını (aydınları) devrimci bir yola sürüklüyordu. Dahası, reform sonrası dönemde aydınlar oldukça güçlü bir sosyal gücü temsil eder hale gelmişlerdi. Filozof P. B. Struve'ye göre, aydınlar; "eğitimli sınıftan manevi olarak fark ediliyorlardı" [Struve 1991: 142] . Gershenzon; ise Rusya'da, "bilinçli düşüncenin ilk uyanışından itibaren, akıl siyasetin kölesi olmuştur" [Gershenzon 1991: 96] der. Kısacası, şehir kültürümüzde entelijansiya daima "yeniden üretir" olmuştur. Bu nedenle, ergenliğin yaş özellikleri burada genç nesillerde yatmakta ve nesil çatışması (psikobiyolojik bir fenomen olarak), "sosyal babalara" yani, iktidara karşı gelişmiştir.

Rus kültüründeki yetişme evresinin bu özelliği P. B tarafından fark edilir. Struve: *"Bursh (Almanca öğrenci için - VB) sarhoş; aptalca keskinleşiyor, yaramazlık yapıyor, sarhoş neşesini dünyadaki kederin parlak kıyafetlerine takmıyor. Düğmeleri çevirip, lambaları kırdığında, o bir kavgacı olduğunu anlıyor, ama modern sistemi protesto ettiğini düşünmüyor. Taverna ve benzeri yerlerde, ileri seviyedeki öğrenciler "Dubinuşka" ve "Ukaji mne takuyu obitel (Bana böyle bir yer göster) şarkılarını özel bir tutkuyla söylüyorlar* [Struve 1991: 195].

Sonuç olarak, şehir kültürümüz, faaliyetleri hem toplumsal, hem de yaşa (nesil) bağlı sebeplerle, motive olan devrimci aydınların güçlü etkisi altına girdiğinde, zamanın şehir kültüründe, özellikle gençlik değerlerinin baskınlığı hakkında konuşmaya sebep teşkil etmektedir.

Kültürel toplulukların kapısını çalan binlerce genç, yarı eğitimli insan "saldırgan ve sosyal liderlere yönelik, demokratik eşitlik ve bütün sınıflar adına atılan çığlıklar" yaratıcı evrenin zorunlu nedenine siyasi ve sosyal bir mücadele veren P. Lavrov'un eserlerinde bu yıllardaki sosyal liderlere ve ideolojik ifadelerine değinir. Bu tür gençler arasında, sosyal idealleri elde etmek için hayatlarını veya başkalarını korumayan, Rusya'da P.B. Struve'in belirttiği gibi; "Hıristiyan şehitler arasında, olgun ve yaşlı insanlar az değildir. Oysa iskelede hayatlarını sonlandıran modern ve faal Rus devrimciler arasında, otuz beş yaşını geçen insanlarla çok nadir karşılaşılıyordu" [Struve 1991: 204].

Rus toplumunun şehirli katmanları arasında, özünde toplumsal ve nesile dayalı gerilim, kültürel bir çatışma biçimini aldı. Batılı kültür değerlere sahip olan gençler, kendilerinden önceki nesiller tarafından taşınan kültürden yüksünüp, ona tepeden bakmaya başladılar.

Kant'ın yazılarıyla "felsefi düşüncenin sarhoşluğunu" deneyen ve onu "tamamen değiştiren" Keseman'ı araştırdıktan sonra kendi toplumunun kültürüne farklı baktığına dikkat çeken B. S. Peçerin; "Ben bu aşağılanmış varlıkları, bu inançsız tanrısız insanları, kaba hayvan hayatı ve sadece yemek, yaşamak için para biriktirdiğini gördüğümde, Yaratıcı'nın izini boşuna aramak olduğunu" dedikten sonra, bunların tamamını gördüğümüzde ben ölmüş" olacağım der hatıratında. Bütün hayatımı bu insanlarla geçirmeye mahkûm olduğumu gördüm... Etrafımda hiç bir şeyle bağdaşmayan, sonsuz bir nefretle yemin ettim"[Pecherin 1989: 155].

Devrimci sınıfının oluşumuna ilişkin olarak I. P. Kropotkin, Rus toplumunda gençler tarafından her şeyden önce kültürel bir problem olarak nesiller arası çatışmanın varlığını yazarken, o ve çağdaşları "babaları, Voltaire ve Diderot'un hayranları olduğundan acı çekiyorlardı. Sakince serflerin ahırlarında kırbaçlanmasına emir verdiler. Hem ideolojik hem de günlük hayatın içinde iki yüzyılda birden, aynı anda yaşama çaresizliğinden dolayı serf gençleri devrim yoluna koyuldular" [atıf: Stepun: 1991: 293]. Daha da keskin olanı, Batı kültürünün taşıyıcıları (oğulları) ile, halk kültürü temsilcileri (babalar) arasındaki çatışma oldu.

Bu durumu 19.yy sonu ile 20.yy başlarında Rus toplumcu yazarlarından V. Doroşeviç en iyi şekilde tasvir eder. Bu dönemde Rus entelektüellerini "üniversiteden mezun olan bir ayakkabıcının oğlu" olarak tanımladığı toplumsal portreyi, aile içinde bu tür bir çatışmanın niteliğini bütün çıplaklığıyla anlatır. Meselâ, Avrupa modeline göre, oğlu tarafından ayakkabıcı-babası ve tüccar-müşteri arasında gelişen etik ilişkiyi yeniden kurma girişimi, babasının işini, yâni müşterisini kaybetmesine neden olur. Bu, babanın (ayakkabıcı) gelirini de kaybetmesi demektir.

Yazar, burada eski neslin benzer ailelerin eğitimli oğullarına yönelik hissettikleri belirsiz tutumu ortaya koyar. Babasını ziyarete gelen oğul, babasının odun kesmesine yardım etmek istediğinde, babası istihza ile gülümser ve: "Bırak bu senin işin değil! Bu ilim adamının işi midir? der. Fakat aynı zamanda aileyi bir tür nefret sarmaya başlar".

Baba, oğlunu öğle yemeğine çağırırken: "Çağırın, şu alim, okumuşu" der.

Oğlu da babasına karşı benzer hisler taşımaktadır: "Böyle olmaz! Bu doğru işte! Onlar benimdir (bana yabancı değiller)! Onların hayatlarıyla yaşamalıyım? Onların hayatları (uğruna) endişelenmeliyim". Ama o anda "baba kültürü"yle olan ilişkisi kesilir: demek siparişi unutmuyor diyerek, kendisini köpek olarak çağırmaktan hoşlanan; "uyum derken" dünyanın yıkımını görerek bağıran anne... Bunlar mı benim en yakınlarım, (gerçekten bana en yakın olan insanlar bunlar mıdır?). Nasıl olur da, onlar bana en yakın insanlar olabilirler?!... Haydi defolun gidin başımdan! Sizlerle hiçbir alâkam yok. Sizler benim hiç kimse değilsiniz! Bu kadar! Sizler bana yakın değilsiniz. Sizler, sizler değil de yabancı gibisiniz. Orada ben herkesi anlıyorum, ya siz beni anlıyor musunuz? Nefret ediyorum sizden, küçümsüyorum! [Doroshevich 1986].

Dönemin Rus düşünürleri, Rus toplumundaki sosyal çatışmanın, nesiller arası çatışma olduğunun farkındadırlar. R. Fadeev, entelijansiyanın devrimci faaliyetini ifade ederken; mevcut Rus nihilistlerinin ortak inançlarıyla ilişkili herhangi bir insan grubunu değil, sadece belirli bir yaş grubunu oluşturduğunu belirtir. Gerontokrasinin egemenliği altındaki Atina gibi Rusya da, parti içerisinde sakallılar ve sakalsızlar olarak bölünmüştür [Fadeev 1874: 18].

İşin özündeki aynı çatışmayı L. Troçki, Rusya'daki işçi hareketlerini: "Devrimci neslin gençliği, devrimci emek hareketinin gençleriyle aynı

zamana denk geldi" şeklinde karakterize eder. Bu 18 ila 30 yaş arasındaki insanların dönemidir. Bu yaşın üzerindeki devrimciler birimler olarak sayılıp, yaşlı (bir üst nesil) insanlar olarak kabul edilmişlerdi [Troçki 1990 a: 86].

Nesil çatışması toplumun bütün kesimlerini ilgilendirir. Gençlik altkültürü, bir üst nesli sembolizmini ödünç almaya zorlayan sosyal prestijin önemli faktörlerinden biri haline geldi. Bu bağlamda A. Herzen, "Modern Avrupa'da gençlik ve gençler yoktur. Gençlik veya gençler, saçları griye dönüşen ve özlemleri her zaman genç kalan Rusya için sözkonusudur..." derken [cit. tarafından: Berdyaev 1990: 111], ünlü Rus düşünürü S. I. Bulgakov; "... gençliğimiz, maksimum basitlikle, kahramanlık maksimalizminin türünü ifade ediyor", diyecektir.

Hristiyanlıkta yaşla ilgili büyüklük, ruhî/manevî tecrübe ve liderliğin doğal düzenlemeleriyle ilgili olarak, aydınlarımız arasında böylesi bir rolü, doğal olarak gençler üstlenmişlerdir. Manevî soykırım, toplumumuzun en büyük kötülüğü ve aynı zamanda entelektüel kahramanlığın semptomatik tezahürü, altı çizili ve abartılı bir biçimde onun temel özellikleridir. Dolayısıyla bu "gençliği inceleme" konusundaki değerlendirme ve fikirlerin en yaşlılara rehberlik ettiği çirkin bir ilişkidir. Zira bu durum, şeylerin (eşya/nesnelerin) doğal düzenini alt üst etmekte ve hem yaşlı hem de genç için aynı derecede zararlıdır. Tarihsel olarak bu manevî hegemonya, Rus tarihindeki dürtülerde öğrencilerin oynadığı gerçekten gelişmiş öncü rolle ilişkilidir. Psikolojik olarak bu, hayatlarının geri kalanı için entelijansiyanın manevi güçleri, en titiz ve en parlak fikirlerle, genç insanlar tarafından açıklanabilirdi. Oldukça zor, fakat dikkat çekici olan en fazla maksimalist eylem ve programla, grupların çok düşük yaş gruplarını barındırması bu gerekçeyle açıklanabilir. Zira, devrim esnasında öğrenciler entelektüellerin nominal ismi haline gelmişlerdir.

Bu cepheden bakıldığında, geleceği kim önemsiyorsa, genç kuşağa en çok onlar gönül verir. Ancak onunla manevi bağ kurmak, ona iyilik yapmak, onun görüşünü dinlemek, onu bir ölçü olarak almak - bu toplumun manevi zayıflığına tanıklık eder... Buradaki bir Hıris-

tiyan azizinin ideali, devrimci bir öğrencinin görüntüsü ile yer değiştirmiştir"[Bulgakov 1991: 51-52].

Gençlerin politik kültürü, öncelikle eski ideolojik tutumları, eski hayatın bütün yapısını reddeden ve değişimin temel yöntemi olarak şiddeti vaaz eden karizmatik lider üzerine odaklanmıştır. Bu dönem gençliğinin sosyal ve psikolojik tutumunu ünlü filozof N. Berdyaev; "Gençlik kitlesi, her ne pahasına olursa olsun, toplumun hızlı bir şekilde organize edilmesini, örgütlenmesini, birliği en azından zorla talep edebildiği gibi, modern gençliğin şiddete olan temayülü, manevi zayıflığın bir ifadesi" [Berdyaev 1993: 283] olarak tanımlar.

Karizmatik liderlerin gençleri, eski kuşaklara karşı mücadelede yönetme isteği, iki Rus karizmatik imparatoru olan Korkunç İvan ve Büyük Petro [bununla ilgili daha teferruatlı bilgi; "Karizmatik lider ve gençlik makalesisine bakınız"] örneğinde açıkça görülür ve bu gençlik motifi, 19.yy'ın edebi eserlerinde takibetmek mümkündür.

Karizmatik lider/lerin rolü ve her zaman olduğu gibi, günümüz Rus siyasi kültüründe büyük yazarlar, gazeteciler tarafından yaratıcı aydınların temsilcileri tarafından da iddia edilmektedir. Bu sebeple, devrimci tavırlarla temayüz etmiş bu tür yazar ve yayıncılar, özellikle gençlere hitap etmektedirler.

R. Fadeev, Zürih'te yayınlanan "Nihilist" dergisinin etkisini tahlil ederken, şunları kaydeder: "Zürih renovatorlarının (yenileyicileri) konuşmalarını neredeyse sadece gençlere yönelttiklerini söylemeye bile gerek yok; genç kelimesi, derginin her sayfasında yüzlerce kere tekrarlanıyordu. Onlar sadece buna inanıyorlardı. Doğal olarak çoğunluğu yakalamış olduklarından, sözkonusu dergiyi (Nihilist) örnek alıp, takip edecekleri açıktı. Bunlar, 21 yaşını dolduranları neredeyse muhafazakarlığa evrilme yaşı diyerek, kamu görevlerinden muaf tutacaklardı" [Fadeev 1874: s.33].

F. Dostoyevsky, Ecinniler'de (Besı) karakterize ettiği kahramanını; "Büyük yazar, (Karamzinov, - V.B.) ellerinde Rus geleceğinin anahtarı olduğunu bilmediğini tasavvur ederek, yeni devrimci gençliğin karşısında titredi ve aşağılayıcı bir şekilde onlara yalakalık yapıyordu" [Dostoyevski 1990: 187]. Aynı romanın kahramanlarından bir diğeri de, aynı Karamzinov hakkında şöyle konuşur; "Karamzinov bana hemen her yerde bağlantıları olduğunu ve gençler üzerinde olağanüstü bir etkisi olduğunu söylüyordu. Ve ben, eğer onların hepsini kendime çeker ve kendi etrafımda toplayabilirsem, o zaman hırslarını yönlendirip, onları yıkımdan uzaklaştıracağım" [Dostoevsky 1990: 272]. Bu bölümde F. Dostoyevski, muhtemelen yaşlı neslin gençliğin artan saldırganlığı konusundaki endişelerini ve yaşlıların bu saldırganlığı yönlendirmek için "hırslarına yeni bir yol bulma" konusundaki isteklerini yansıtır.

Aynı dönemin bir başka eserinin kahramanı, aynı şema çerçevesinde (bir yazar, aynı zamanda bir publisist veya edebiyat eleştirmeni gençlik lideri olarak hareket eder) Rusya'daki sosyo-politik aşamaları değerlendirdiği yazısında; "Otuzlu yılların başında, büyük fikirleri olan gençlerin hızlı bir şekilde heyecanlanmasından sonra, Rus hayatında yoğun tepki oluşması, Gogol'un suçu" değidir (6, s.379) der.

Toplum, Dobrolyubov, Çernişevski ve Pisarev gibi tanınmış simaların oluşmamış doktrinleri ile ilgilenmesine izin veriyordu. Bu büyük dev isimler, küçük cüceleri arkalarına taktıklarında, gençlerle başa çıkamadılar, fakat onların şekillerini değiştirdiler "[Garin-Mikhailovsky 1981: 42]. Bu sebeple gençler, V. İ. Lenin'e güvenmişlerdi. L. Trotskiy hatıralarında şöyle yazar; "Lenin'in çevresindekiler, onun yanındaki gençleri kasdederek, tasfiyeciler olarak horlayıp, küçümsemelerine karşılık, Lenin, partinin

yararına devrimin aynı zamanda bir savaş olduğunu ve asıl ağırlığın kaçınılmaz bir şekilde gençlerin omuzuna yüklendiğinin farkındaydı. Ve, Troçki; "Gençlere liderlik edemeyen sosyalist bir partinin, umutsuz bir vak'a" olduğunu "(Troçki 1990a: 225) söyleyecektir.

Gerçek şuydu ki, her şeyden evvel gençlere mahsus yaşa bağlı eşitlikçilik, Rus entelijansiyanının devrimci mücadelesinde uluslararası fikri kullanmayı mümkün kılmış, karizmatik lider taklidi, özellikle İ. V. Stalin döneminde öne çıkmıştı. Liderin politik tavrının tahlili, hiç kimsenin olmadığı kadar, böyle bir ilişkinin gereğinin farkında olmadığını veya hissetmediğini gösterir. Dolayısıyle, Lenin her zaman gençliğin başı olarak durmaya çalışmış, her zaman gençlerden yaşlı nesiller (bir evvelki kuşak) için kurban olacak otorite istemiştir. L. Trotsky'nin hatıralarında, Lenin'in "her eski Bolşevik'in sağlık ve hayat şartlarına gösterdiği olağanüstü dikkatini, sadece eski yoldaşlara karşı duyduğu arkadaşlık hissiyle değil, aynı zamanda, en önemli siyasi sermayenin korunmasıyla ilgili siyasi bir endişe duyduğunu" yazar. Lenin, pek çok şeyi öngörmüş, ancak bu sermayenin meslektaşlarından biri olan Stalin tarafından sistematik olarak imha edileceğini hiç aklına getirmemişti [Troçki 1990 b: 198]. Bilindiği gibi Stalin, özellikle Rykov, Zinoviev, Kamenev, Troçki gibi kendi neslinin temsilcilerine karşı savaş açmış, onlara belki de açık düşmanlardan daha fazla düşmanlıkla karşılık vermiştir.

Stalin için, geçmişi olmayan, dünü bilmeyen veya başka kamplardan kaçan yeni gençlere ihtiyaç vardı. Çünkü partinin ve Sovyet aygıtının tamamen yenilenmesi gerekiyordu [Troçki 1990 s: 214]. Stalin'in davranışı, gençler arasında güvenilirlik kazanmak için her ne pahasına olursa olsun sadakat isteyen bir liderin davranışlarıyla son derece tutarlıydı. Böyle bir lider, kendisinin de ait olduğu eski neslin onayladığı normları ihlal ederek, böylece kendisini gençlikle özdeşleştirerek, kendi neslinden uzaklaştırmış oluyordu.

1925'lerin sonlarında Stalin, üçüncü şahıs liderlerden çokça bahsederek, partiyi onlara karşı yeniden yapılandırarak, bürokrasinin orta tabakasından (yani, egemen sınıfın içindeki bir sonraki toplumsal kuşağı), liderlere boyun eğmeyi reddedenler üzerinden alkış topluyordu [Troçki 1990 s: 153]. Bu konuda tanınmış Amerikalı Sovyetolog O. Cohen; Stalin'in politikasının öncelikle gençlere dayandığını belirterek: "Stalin, genç komünistlere: gençleri istihdam edip etmeyeceğine karar vermek, Bukharin'in kısır politikasına son verip vermemesine bağlı olacağını" söylüyordu. [Cohen 1990: 116]. Aynı zamanda Stalinist rejim, gençler arasındaki temayülleri yakından izliyor, ortaya çıkan muhalif eğilimler kararlılıkla bastırıyordu.

Stalin, Parti'nin eski üyelerine nazaran en çok gençlerden korkuyordu. Bunların neredeyse hepsini şahsen tanıyordu... Aksine, büyüyen gençleri anlamak, elemek ve onları anlamak devrimci unsurları ortadan kaldırmak kolay değildi. Bu sebeple Stalin, tekrar tekrar Halk Komiserleri Konseyi'nden gençler arasında özellikle sanayi işletmelerinde ve üniversitelerde iletişim ağının genişletilmesini talep ediyordu "[Troçki 1990 s: 20].

Zamanımızın karizmatik liderleri de, iktidarı elde tutmak için her şeyden önce gençlerden destek arıyorlar. 19 Mart 1994'te Moskova'daki bir mitingde konuşan V. Zhirinovsky, komünistlerin ve demokratların gençler desteklemediği için siyasi bir geleceğe sahip olmadıklarını dile getirmiştir. Onun her türlü tabu ihlalini de içeren politik tavrı, öncelikle toplumun bu kesiminde prestij kazanmaya odaklanmıştı.

Anlaşılacağı üzere Rusyadaki devrimi, 19. ve 20.yy Rus toplumunun karakteristik özelliği, sosyal-nesil çatışmasının bir çözümü olarak görülebileceğidir. Sonuç olarak, karizmatik bir hükümetin önderliğinde gençler, toplumda

komuta pozisiyonunu elde ettiler. Gençlik alt kültürü, ülkedeki politik deneyimi belirledi. Smolensk bölgesindeki kollektifizm dönemine ait arşiv materyallerini inceleyen N. Zaraev, köydeki devrimcilerin ana karakterini şu şekilde belirlemiştir: "Önümüzde, köy işlerinden arta kalan zaman, votka ve işsizlikten bozulmuş, cezadan uzak, sağlıklı bir ülke çocuğu durmaka!. Bölgede kabadayı ve bir ayyaşların şöhreti hakim. Köylünün emeğine saygısızlık, ondan kaçınma arzusu bu tabakanın ilk tipik özelliğidir. İkincisi: çoğu otuz yaşından küçük Umyan komünistine göreceli bir gençlik". Devamında ise şöyle yazar: "Bir yandan aile ve topluluğun otoritesi, köylü varlığının monotonluğu ile kutsadığı gerçekleri olan kilise, yorucu çalışma, bayram ritüelleri ve günlük hayat, diğer yanda kolay, iyi beslenmiş, toplantı ve mitinglerle dolu hayat. Geçmişle olan bağlardan kopukluk; bölge başkanı, hâtta belli bir görevle silahla arkasında duran köylüleri yöneten iktidar. Arşiv, bu iri başlı köy delikanlılarının sarhoş halde kızları silahlarla nasıl korkuttukları, komşularını nasıl tehdit ettiklerine dair buna benzer vakaların belgeleriyle doludur" [Zaraev 1989: 5-6].

Geleneksel Rus köyündeki nesiller arasında kaydedilen ve hatırlayacağımız gibi, bazen aniden meydana gelen çatışmaya dönüşen gerginliğin burada mantıklı bir gelişim gösterdiği anlaşılabilir. Resmi makamlarca yeni şartlara uyum sağlamak için destek alan gençler, faal olarak geleneksel değerlere, yani "babalarının" değerlerine karşı çıkıyorlardı. Saldırganlığa yönelik, üstlere itaatın reddine dayanan bu gençlik anlayışı ve politik kültür, toplumda bir bütün olarak hüküm sürdü. A. Meshcheryakov'a göre, "yirmili yaşlarla, daha yaşlı (bir önceki nesil) ve daha genç (bir sonraki nesil) kuşaklar arasındaki çelişki, iddialı bir gençlik kültü ve yaşlılık nefretinin resmi eğitim biçimini almıştır". A.Meshcheryakova; "Rusya, artık yaşlılar (bir evvelki nesil) için olmadığı gibi, onlardan öğrenilecek bir şey de yok. Rusya gençlerindir" diyen ünlü etnograf V. G. Tan-Bogoraz'a atıfta bulunur.

Devrimden sonra, rejime sadık bir şekilde hizmet etmeye çağrılan eğitimli gençlerin (çoğunlukla alt sınıflardan gelenler) yeni katmanlarda yoğunlaştıkları dikkat çeker. Sovyet hükümet politikası gereği, diplomalı olan bu insanlar, açık işsiz olmamalarına rağmen, genellikle vasıfsız, düşük prestijli ve düşük ücretli işlerde çalışmışlardır. Özellikle büyük Sovyet şehir hayatında, entelektüel kapıcı, hâtta itfaiye hizmetlerinin yaygınlaştığında 1970'li yıllarda bunların sayıları oldukça kabarıktı. Muhalif hareketin büyümesi ve mayalanması da bu insanlar arasında gerçekleşti.

Aslında, 70'lerde görüldüğü üzre, entelijansiyanın "yeniden üretimi" ve devletin yüksek öğrenime sahip insanların sosyal beklentilerine cevap verememesiyle ilgili bir durumdur. Bunun yanısıra, yaş ilkesinin çoğunlukla Sovyet toplumunun bütün yapısını büyük ölçüde belirlediğini de belirtmekteyiz. Biyolojik (kronolojik) yaş ilkesi, ülke nüfusunu 30 yaşına kadar sınıflandırmıştı. Bu yaşa kadar neredeyse toplumun bütün üyelerinin Oktyabryat (Küçük Leninci), Piyoner (Orta nesil) ve Komsomol örgütlerinden geçtiğini belirtmiştik. Gençlerin bu örgütlere girip çıkmaları da, biyolojik (kronolojik) yaşa göre belirleniyordu.

Başlıca sosyo-politik kurumlar, her toplumsal çağın ilk prensibi üzerine yapılandırılacaktır. Örneğin Stalin, partinin generallerden yani üst düzey yöneticilerden oluştuğuna; subaylar, orta düzey yöneticilerden oluştuğuna, ffili olarak görev almamış subaylar ise daha alt seviye yöneticilerden oluştuğuna inanıyorlardı [Trotsky 1990 a: 67].

Bu sebeple, ilk sosyalleşmenin (Komsomol dahil) geçişinden sonra, bireyin bir son-

raki sosyo-politik gelişimi, kesinlikle Sovyetler Birliği Komünist Partisi üyeliği ve iktidardaki parti-bürokrat aparatlarıyla olan ilişkiler tarafından belirleniyordu. Belirleyici ilke olarak yaşa dayalı böyle bir sistem, iç çatışmaları gideren mekanizmalara sahip ve istikrarı sağlamak için tasarlanmıştı. Bu mekanizmalar, erken çocukluk çağlarında itibaren, özellikle akrabalık ve yaş terminolojisi ("Lenin Ata", "Parti ve hükümetin babalık görevi", vb.) kullanımıyla, çocukluk dönemlerinde başlayan, iktidara itaat eden, ideolojik ve psikolojik baskı içeriyor, bir tabakadan diğerine geçişe eşlik eden ritüeller ve sembolizm büyük bir rol oynuyordu.

Bu konuda edebiyat ve sanat, genç nesiller arasında mevcut düzene bir adanmışlık sağlama hedefi takip edecekti. Sovyet sisteminde her zaman yaşa dayalı bir sosyo-politik yapı içersinde gençlerin saldırganlığını boşalma kanalları da mevcuttu. Bu kanallardan biri, ideolojik ve politik propagandayla oluşturulan bir dış düşmanın sembolü idi. Bu durum, yönetilenler tarafından alttakilerin askeri bürokratik tipte bir düzeninin toplumsal yapısını meşrulaştırıyordu. Bunun bir başka şekli Sovyet toplumunda sporun, saldırganlığın dışa vurumu için önemli bir kanallardan biri olmasıydı. Ayrıca, genç insanlar kendilerini "şok inşaat projeleri" nden başlayarak, Afganistan'daki savaşla sona eren çeşitli "cesaret okullarında" ayırt etme fırsatı da bulmuşlardı.

Kitle sporlarının gelişmesi, özellikle totaliter sistemle yönetilen ülkelerin özelliği olduğunu görüyoruz. "Siyasi enerjinin" fiziksel egzersizle kaldırılabileceği gerçeği, politikacıların kendileri tarafından hayat yolunda en önemli tecrübe örneği olduğunu söylerler. Örneğin, bir muhabir tarafından A. Brazauskas'aya gençlik dönemlerinde siyasi olarak faal olup olmadığı sorulduğunda, Brazauskas şöyle cevaplamış-

tır: "Muhtemelen hayır, o zaman faal olarak sporla uğraşıyordum. Önce atletizm, sonra yelkenle uğraştım "[Razvyajem uzlı (Düğümleri çöz)... 1989: 4].

Fiziksel egzersizler "çalışma" ve "savunma" için bir ön hazırlığın kompleksi olarak gençliğin politik sosyalleşme evresine dahil edilmişti. Burada en önemli rolü, askeri politik oyunların biri olan "Zarnitsa" v.b. oynardı. Aynı şekilde uluslararası sporlar da benzeri bir rol üstlenirdi. Burada, (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, Alman Demokratik Cumhuriyeti, Çin, Kuba v.b.) gibi bu ülkelerin maddi kaynaklarına bakmaksızın, savaş sonrası devletlerin totaliter rejimlerde elde ettikleri başarılar şüphesiz dikkat çekicidir. Burada spor, belirgin bir politik içerik kazanmaktadır.

Sosyo-politik hiyerarşinin üst kademelerinde nesiller arası çatışma, siyasal baskı mekanizmaları tarafından oldukça etkili bir şekilde düzenlenir. Eski nesil (komünistler) basitçe yok edildiğinde, onların yerini "gençler" (orta nesilden çıkan insanlar) alır. (Stalin terminolojisine göre, subaylar). L. Troçki bu bağlamda; "Sovyet iktidarının ilk dönemlerinde eski devrimci parti kariyeristlerden temizlendi; buna göre, komiteler eski devrimci işçilerden kuruldu"ğunu yazar. Son yıllarda yapılan tasfiyeler, tamamen eski devrimci parti mensuplarına karşı yönlendiriliyor. Temizliğin kurbanları, devrimci geleneğin en sadık ve canıyla, kanıyla her şeyini feda etmiş eski devrimci nesiller oldu. [Troçki 1990 b: 214-215].

L. Trotsky, devrimci karizmatik hükümetin, özellikle genç insanlardan "thermidor" tepkisi yani, Jacoben tavır beklemelerini, Fransız devriminde kendilerine destek arayan Fransız devrimi ve devrimcilerinin tavrına benzetir: "Jacobinler gibi bütün idari mevkilerden atıldığı için gençler onların yerlerini almışlardı" (35, s. 216) [Troçki 1990 s. 216].

Sosyal-nesil çatışması, parti yönetimine her şeyden önce aydın yöneticilerin girmesini sınırladığında; aynı zamanda geleneksel olarak (kültürümüz için) öncelik devlet kurumlarını doldurmaya çalıştığında, yönetici eski kuşakla olan iktidar mücadelesinde gençlerin partiye girmeleri sınırlanmıştı. Dolayısıyla, yeniden yapılanmanın ilk zamanlarında temsilcilerinin Sovyetler Birliği Komünist Partisine kabulüne ilişkin kotaların kaldırma talebinde bulunan aydınların talebi eşlik etti. Kotalar iptal edildiğinde, SBKP'ne daha sonra tanınmış siyasi şahsiyetler haline gelen "hizmet eden" entelijensiyanın pek çok temsilcisi girdiler. Özellikle Parti içinde, "durgun yıllarda" sosyal-nesil çatışmasının etkili bir şekilde düzenlenmesi bozulmuştu. Bu, öncelikle kıdemli, orta düzey yöneticiler (generaller ve subaylar) arasındaki ilişkiyle ilgiliydi. 80'lerde, yazarın gözlemlerine göre yaşlı insanlar toplumda üst düzey komuta pozisyonlarındayken, o dönemlerde 40'lı yaşlardaki erkekler, "çocuk olarak" sayılmaya devam ediyordu.

Bütün faaliyet alanlarında Sovyet seçkinleri (nomenklatura) yenilenmedi. Örneğin, 1990 yılında "Ogonyak" dergisinde yayınlanan "bölgesel ölçekte bürokrat, 40 yaşında" bir imzalı anonim mektub metnine bakalım.

Bu bürokrat, içinde toplumsal ve nesil tartışmalarının geçtiği SBKP gibi görünüşte güçlü bir organizasyonun çöküşünü şöyle dile anlatır: "Bürokratlar yeniden yapılanmayı neden yaptırdılar? Yeniden yapılanma başladığında ben, 36 yaşındaydım. Anlaşılacağı üzere, bu hesaba göre ben ikinci nesildim. Bana kadarki nesil her zamanki gibi ilkti. Benden önceki nesil 60 yaşlarındaydı. Birinci derecede görev yapan nesil için tıbbi bakım ve hayat şartlarının tartışmasız ne denli mükemmel olduğu gözönüne alındığında, on beş yıl daha koltuklarını koruyacaklarını varsaymak neredeyse kesin görünüyordu. Ülke çapında benzer bir tablo

ya da eskilerin (benden evvelki neslin) çoğu, 1964'teki son kataklizmden sonra böyle oldu. Bu süre zarfında, ilk olanlar ellerine geçen her şeyi aldıklarından, bize herhangi bir şey vermeyeceklerdi. Ve burada – perestroyka (Yeniden Yapılanma!) başladı. Ekonomik iyileşme kimin için, hukukun üstünlüğü kimin için, reklam ve çoğulculuk kimin içindi? Ve bizim için hükümeti ayrı ayrı değil, bütün ülkeyi güvenli bir şekilde yasal olarak yani kanun ve kararnamelere uygun yeniden dağıtmak için bir fırsattı [Nuykin 1990: 6].

Bu tür bir çatışma ve sosyal faaliyet alanlarının çoğunun bazı özellikler taşıdığını fark ediyoruz. Örneğin, ordudaki "perestroyka[1]" kahramanı olan bir kişi, SSCB'nin askeri-bürokrat elitleri arasında güçlü ilişkileri olmadığından, neredeyse hiçbir zaman general olma şansı olmayacak olan albay rütbesinde bir subaydı. Dikkat çekici bir başka husus, özellikle daha sonraları "40'lıların devrimi" olarak adil bir tanım olan 40-45 yaşları arasındaki kişilerin, "Yeniden yapılandırma"da en aktif rol almış olmalarıydı. Görünüşe göre bu nesil, bu dönemde en keskin şekilde iktidarda yabancılaşmayı hissetmişti. Bir büyük nesil hükümetin yüksek zirvelerinde olmaya devam ederken, bu nesil (40'lılar) toplumda komuta pozisyonlarını alma fırsatından neredeyse mahrum bırakılmıştı. Bir başka ifadeyle, özellikle bu yaştaki erkeklere baskın bir konum sağlayan **sistemdeki sosyal yaş düzenlemesi** ihlal edilmişti.

İlkel toplumlarda buna benzer bir takım mekanizmalar, geleneksel olarak nesilden nesle güç (iktidar) aktarımının periyodikliğini sağlayan bir mekanizma olarak hizmet eder. Totaliter rejimin hakim olduğu ve yaş/nesil ilkesinin sosyo-politik yapının doğasını belirlediği

[1] **Perestroyka**, Rusça kelime anlamı olarak tekrar *yapılandırmak* anlamına gelir. Terim olarak, SSCB'de Gorbaçov döneminde ekonominin tekrar yapılandırılması çalışmalarına verilen addır.

toplumlarda ise bu mekanizmanın rolünü üst iktidar belirler. Özellikle ikincisi, kural olarak yaşlı nesli güç kullanarak iktidardan uzaklaştırır. Böylece gençlere sosyal olarak değerlendirme yolu açılır. Bu üst iktidar (yüksek otorite) tarafından gençlere destek verme, onları kullanarak yapılır, bazen de gençlerin elleriyle gerçekleştirilir. Buna örnek, Mao Tse-tung'un çağrısına uyarak, gençlerin parti bürokratik aygıtını eski neslin elinden alan Çin'in "kültürel devrimi" gösterilebilir.

Kaynakça

Бердяев. Н.А. Русская идея // Русская литература. Литературное обозрение. 1990. № 2.

Бердяев Н.А. Кризис интеллекта и миссия интеллигенции// Интеллигенция. Власть. Народ. М, 1993.

Булгаков С.И. Героизм и подвижничество // Вехи. М., 1991.

Гарин-Михайловский Н.Г. Гимназисты. М., 1981.

Гершензон М.О. Творческое самосознание // Вехи. М., 1991.

Дорошевич В.М. Интеллигенция // Дорошевич В.М. Избранные страницы. М., 1986.

Достоевский Ф. Бесы. Л., 1990.

Зараев М. Тяжелая ноша // Огонек. 1989. № 26.

Коэн О. Предчувствие сталинизма// Огонек. 1990. № 28.

Максимов С. Нечистая, неведомая и крестная сила. СПб., 1893.

Мещеряков А. Читая старые огоньки //' Знание - сила. 1991. № 8.

Нуйкин А. Внимание! Вторые выходят из тени // Огонек 1990. № 25.

Печерин В.С. Замогильные записки // Русское общество 30-х годов XIX в. М., 1989.

Развяжем узлы недоверия. Интервью с А. Бразаускасом // Огонек.1989. № 24.

Рахматуллин М.А. Крестьянское движение в великорусских губерниях 1826-1857. М., 1991.

Россия глазами иностранцев в XV-XVIII вв. Л., 1987.

Степун Ф.А. Пролетарская революция и революционный орден русской интеллиген¬
ции//Вехи. М., 1991.

Струве П.Б. Интеллигенция и революция // Вехи. М,, 1991.

Троцкий Л. Сталин. В 2 т. Т.I. М., 1990.

Троцкий Л. Сталин. В 2 т. Т.2. М., 1990.

Фадеев Р. Русское общество в настоящем и будущем. СПб., 1874.

ФлетчерДж. О государстве Русском, СПб., 1911.

Щепанская Т.Е. Браки и драки // Полевые исследования. Музей антропологии и этно¬
графии РАН. СПб., 1998.